

ДЕМУЗ Інна,

доктор історичних наук, професор,
головний науковий співробітник сектору
наукової бібліографії та біографістики
Національної наукової сільськогосподарської
бібліотеки НААН (м. Київ, Україна)

demuz_inna@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5936-2386>

Researcher ID:

<https://publons.com/researcher/1780609/inna-id-demuz/>

РОДИНА СОКАЛЬСЬКИХ У ВИМІРІ СІМЕЙНОЇ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНИХ ЇЇ ТЕНДЕНЦІЙ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Метою статті є спроба відтворення «нової сімейної історії» родини Сокальських у контексті біографічних студій та вивчення внеску її представників у соціокультурне життя України XVIII – XX ст.

Родина Сокальських, окремі представники якої залишаються не відомими широкому загалу, дала не лише Україні (а й іншим країнам світу) талановитих митців (музикантів, композиторів, художників), публіцистів, учених і громадських діячів у галузях економіки, статистики та сільського господарства. Сокальські – інтелектуали, які формували культурне, освітнє й наукове життя Одеси і Харкова XVIII – XX ст., а також збагатили своєю творчістю соціокультурний простір України, Югославії та Росії.

Теоретико-методологічним підґрунтям написання статті стали різні методики і підходи зі спеціальних історичних дисциплін – генеалогії, соціології, біографістики, якими послуговується кожне просопографічне дослідження. Використано принципи «контекстуальної біографії», важливим завданням якої є представлення життєдіяльності людини і фахівця не лише в контексті соціокультурних особливостей конкретної епохи, а і в стосунках зі своїми рідними та найближчим оточенням. Окрім того, апробовано принципи сітьового/мережевого підходу, який застосовується і при вибудовуванні «колективних біографій».

Частково відтворено генеалогічне дерево родини Сокальських – давнього козацького роду, що походить від останнього начальника січових церков архимандрита Володимира Сокальського. Проаналізовано основні віхи життя і творчості Петра Івановича Сокальського – статського радника, професора політекономії Харківського університету; Івана Петровича Сокальського – економіста і статистика, професора Харківського університету; Миколи Петровича Сокальського – журналіста, публіциста і редактора газети «Одеський вісник»; Петра Петровича Сокальського – композитора,

громадського діяча, журналіста; Леоніда Петровича Сокальського – агронома, ґрунтознавця, автора праць із суспільної агрономії; Володимира Івановича Сокальського – композитора, піаніста, музичного критика, публіциста; Данила Ілліча Гінецинського – трубача, соліста-корнетиста Маріїнського театру; та інших членів родини.

Ключові слова: родинна біографія, «колективна біографія», «нова сімейна історія», просопोगрафія, Іван Сокальський, Микола Сокальський, Петро Сокальський, Леонід Сокальський, Данило Гінецинський, «Одеський вісник», Імператорське товариство сільського господарства Півдня Росії.

SOKALSKY FAMILY IN THE BACKGROUND OF FAMILY HISTORY AND MODERN TRENDS OF SOCIAL LIFE

The purpose of the article is an attempt to reproduce the "new family history" of the Sokalsky family in the context of biographical studies and the research of the contribution of its representatives to the socio-cultural life of Ukraine in the 18th – 20th centuries.

The Sokalsky family, whose same representatives remain unknown to the general public, gave not only Ukraine (but also other countries of the world) talented masters (musicians, composers, artists), publicists, scientists and public figures in the fields of economics, statistics and agriculture. The Sokalsky are intellectuals who shaped the cultural, educational and scientific life of Odesa and Kharkiv in the 18th – 20th centuries, and also enriched the socio-cultural space of Ukraine, Yugoslavia and Russia with their creativity.

The theoretical and methodological basis of writing the article is various methods and approaches from special historical disciplines – genealogy, sociology, biographical studies, which are used in every prosopographic study. The principles of "contextual biography" are used, the important task of which is to present the life activities of a person and a specialist not only in the context of the socio-cultural features of a specific era, but also in contacts with their relatives and the closest environment. In addition, the principles of the network/chain approach, which is also used in the construction of "collective biographies", are tested.

The genealogical tree of the Sokalsky family – an ancient Cossack generation, originating from the last head of the Sich churches, Archimandrite Volodymyr Sokalskyi, is partially reproduced. The main milestones of the life and creativities of Petro Ivanovych Sokalskyi – state adviser, professor of political economy at Kharkiv University; Ivan Petrovych Sokalskyi – economist and statistician, professor of Kharkiv University; Mykola Petrovych Sokalskyi – journalist, publicist and editor of the newspaper "Odesa Herald"; Petro Petrovych Sokalskyi – composer, public figure, journalist; Leonid Petrovych Sokalskyi – agronomist, soil scientist, author of papers on social agronomy; Volodymyr Ivanovych Sokalskyi – composer, pianist, music critic, publicist; Danylo Illich Ginetsynskyi – trumpeter, soloist-cornetist of the Mariinsky Theater; and other family members are analyzed.

Keywords: family biography, "collective biography", "new family history", prosopography, Ivan Sokalskyi, Mykola Sokalskyi, Petro Sokalskyi, Leonid Sokalskyi,

Danylo Ginetsynskyi, "Odesa Herald", Imperial Agricultural Society of Southern Russia.

Постановка проблеми. Біографічний жанр, пройшовши низку етапів розвитку і, при цьому, ніколи не зникаючи з історіографічного дискурсу, з ХХ і, особливо, початку ХХІ ст. став унікальним явищем, що дало можливість дослідникам заявити про «біографічний поворот» у гуманітаристиці. Останній чітко проявляється зростанням інтересу до індивідуально-особистісного виміру соціального буття. Наразі затребуваним є відхід дослідників від класичної/традиційної/«сухої» біографії (як сукупності фактів життя людини, викладених переважно в хронологічній послідовності) до інноваційних біографічних моделей із застосуванням міждисциплінарних методик і технологій. Працюючи у руслі біографічних досліджень (як теоретико-методологічних узагальнень [11-14], так і створення біографічної портретистики), прийшли до висновку, що жанр «нової сімейної історії» сьогодні репрезентується з позиції антропологічно орієнтованої соціальної історії, а його перспектива полягає у комплексному (контекстовому) дослідженні конкретної родини та соціокультурних аспектів її існування. «Нова сімейна історія» як ретрансляція жанру «колективної біографії», знаходячись на перехресті приватного та публічного життя, має міждисциплінарний характер і синхронізує біографічні дослідження із культурною антропологією та іншими сферами історичного знання. «Нова сімейна історія», яка є набагато ширшою від біографій кожного окремо взятого представника, потребує дослідження тих генетично успадкованих талантів та здібностей, які контекстово вписують того чи іншого члена родини в соціокультурний часопростір країни.

Сьогодні в історичному наративі все частіше побутують такі концепти як «просопографічний портрет», «колективна біографія», «контекстова біографія», «родинна біографія», які напряду співвідносяться з «новою сімейною історією». Зокрема, родина Сокальських, окремі представники якої залишаються не відомими широкому загалу, дала не лише Україні (а й іншим країнам світу) талановитих митців (музикантів, композиторів, художників),

публіцистів, учених і громадських діячів у галузях економіки, статистики та сільського господарства. Сокальські – інтелектуали, які формували культурне, освітнє й наукове життя Одеси і Харкова XVIII – XX ст., а також збагатили своєю творчістю соціокультурний простір не лише України, а й Югославії та Росії. Наразі створення «колективних біографій» відомих родин, у тому числі Сокальських, є важливою складовою новітнього історіографічного процесу.

Аналіз наукових публікацій засвідчив відсутність комплексного дослідження родинної біографії Сокальських, а от різноаспектних розвідок про окремих представників родини було достатньо. Найбільш дослідженою залишається біографія і музична творча спадщина Петра Петровича Сокальського, найперша ґрунтовна розвідка про якого належить Т. Каришевій, яка активно послуговувалася матеріалами родинного архіву [25]. Перше видання монографії з'явилося ще у 1950-х рр. Згодом виходили друком переважно узагальнюючі довідкові видання, у яких згадувалося про творчість П. П. Сокальського та його племінника, композитора і музиканта – Володимира Івановича Сокальського [17; 35-37]. У виданнях О. Бугаєвої [3-4] популяризується музикознавчий і просвітницький напрями діяльності згаданих діячів, а також зятя родини – композитора Л. Л. Лісовського. Саме О. Бугаєва акцентувала увагу на т. зв. музичній біографії як самостійній дослідницькій галузі, інтерпретуючи жанр біографії музиканта як багатовидовий, який характеризується високим рівнем варіативності підходів, що позначилося на відчутному розширенні меж умовно традиційної біографії і появі нових її модифікацій, таких як «родинна біографія», «контекстуальна біографія», «порівняльна біографія», «штрихи до біографії», «біографічний фрагмент», «творчий портрет» [5, с. 442, 444].

Крім того, оперна творчість П. П. Сокальського досліджувалася Т. Казначеевою [23], внесок композитора в етномузикологію – А. Гуріною [10], в еволюцію драматургічних функцій хору в українській опері – І. Куриляк [29]. С. Мірошніченко, ґрунтовно вивчаючи музичне життя Одеси, відзначала в ньому роль Петра Петровича [31-32]. Певний час дослідження діяльності

П. П. Сокальського торкалися лише питань його композиторської творчості, а також фольклористики і музичної критики. Музично-просвітницька діяльність митця стала об'єктом досліджень лише після 2000-х рр. (його лекційні матеріали з історії музики були проаналізовані О. Ізваріною [18; 20-21]). Слід відзначити, що саме цією дослідницею започатковано вивчення й інших аспектів діяльності митця, окрім музикознавчих. Так, у одній зі статей авторка проаналізувала його громадську роботу, підкреслюючи її вплив на формування економіки й торгівлі Одеси та всього Південного регіону в цілому. О. Ізваріна охарактеризувала П. Сокальського не лише як видатного музиканта, письменника, а й як фахівця з питань сільського господарства, економіки й торгівлі Півдня України. Саме завдяки його наполегливості та знанням в регіоні поширення набули ярмарки виноробної продукції, були введені деревні насадження та лісосмуги, засновані постійні метеорологічні служби тощо [19].

Ця традиція була продовжена молодого дослідницею К. Сорокіною, яка до кола суб'єктів наукового вивчення додала і братів Петра Сокальського – Івана і Миколу, охарактеризувавши їхню редакторсько-публіцистичну працю в «Одеському віснику» [38; 40]. К. Сорокіна вивчала також етнографічну спадщину П. Сокальського [39], а також його діяльність (у тому числі й публіцистичні студії) у галузі сільського господарства [41]. Авторка відводить П. Сокальському визначальне місце у розвитку регіональної преси (зокрема, коли діяч виконував обов'язки редактора «Одеського вісника»), відмічаючи його у тому числі етнографічні студії, представлені тематичними музичними композиціями, публіцистикою і аматорськими науковими розвідками. Дослідниця наголошує на тому, що діяч, усе життя пишучи російською мовою, у публіцистиці завжди відстоював національні цінності й акцентував на прогресивному ході українського історичного процесу, заперечуючи цивілізаційну концепцію імперської влади [39, с. 174]. К. Сорокіна висунула навіть тезу про те, що П. Сокальський міг входити до петербурзьких громадівців, будучи дотичним до видання журналу «Основа». Високо поціновується збірник народних пісень, записаний музикантом, який, хоч і не

був досконалим з етнографічної точки зору, проте цінним для народознавчих студій, адже пропагував українську музичну народну творчість як самобутнє явище.

Аналізу «Одеського вісника» та, відповідно, редакторській діяльності братів Сокальських частково дослідницьку увагу приділяли Т. Г. Гончарук, О. О. Синявська [7-8], І. С. Гребцова [9].

Виходячи з аналізу наявної на сьогоднішній день історіографії теми, **метою публікації** визначаємо започаткування дослідження «нової сімейної історії» родини Сокальських у контексті біографічних студій та вивчення внеску її представників у соціокультурне життя України XVIII – XX ст.

Теоретико-методологічним підґрунтям написання статті стали різні методики і підходи зі спеціальних історичних дисциплін – генеалогії, соціології, біографістики, якими послуговується кожне просопографічне дослідження. У даному випадку, «колективна біографія», зокрема «нова сімейна історія», являючись об'єктом вивчення просопографії, потрактовується як узагальнення спільної долі цілих поколінь, певних суспільних чи професійних груп, родинних кланів тощо. Спробували частково реалізувати й принципи «контекстуальної біографії», важливим завданням якої є представлення життєдіяльності людини і фахівця не лише в контексті соціокультурних особливостей конкретної епохи, а і в стосунках зі своїми рідними та найближчим оточенням. Окрім того, послуговувалися принципами сітьового/мережевого підходу, який застосовується і при дослідженні «колективних біографій». Він, за влучним висловом І. Колесник, зосереджує на механізмах формування та функціонування інтелектуальних співтовариств/спільнот, зважаючи на мозаїку форм, організаційну аморфність, ідейну прозорість та формальну неструктурованість, а також їхні численні метаморфози [26, с. 172]. Мережевий аналіз актуалізує антропологічну складову історіографії, у центрі уваги якої опиняється не «безлюдна», деперсоніфікована історія ідей чи інституцій, а суб'єкт (актор) процесу пізнання, який постає у коловороті міжособистісних взаємин [27, с. 56, 78].

Виклад основного матеріалу. Родина Сокальських – давній козацький рід, що походив від останнього начальника січових церков архімандрита Володимира Сокальського. Про нього збереглися лише скупі дані: народився у 1719 р. в сім'ї священника; освіту здобув у Київській академії; у 1749 р. у 30-річному віці пострижений у монахи Києво-Межигірського монастиря, де служив (бл. 1750-1752 рр.) еклесіархом (слідкував за чистотою у храмах, наглядав за порядком богослужінь). У 1752-1755 рр. виконував послух келаря – відповідав за монастирський стіл, зберігання продуктів харчування та їхній відпуск на монастирську кухню; до його обов'язків входило ведення сурової звітності за отримані та відпущені продукти. Близько 1755-1759 рр. В. Сокальський був начальником приписного Самарського монастиря, у 1759-1763 рр. – начальником січових церков, тобто настоятелем Покровської січової церкви. Січові начальники мешкали на Січі у власному дворі Межигірського монастиря, виконуючи пастирські функції (служіння в храмі, прийняття у запорожців присяги на вірність російським самодержцям, хрещення неофітів тощо). У 1763-1767 рр. отець Володимир був намісником Межигірського монастиря. Восени 1767 р. він поїхав за монастирськими потребами на Січ і був обраний Військом вдруге начальником січових церков. У 1774 р. ієромонаха Володимира Сокальського посвятили у сан архімандрита. Після зруйнування Запорізької Січі у 1775 р. його призначено настоятелем Крупицького Батуринського Миколаївського монастиря. Помер у 1790 р. [28, с. 17, 18].

Одним із нащадків архімандрита Володимира Сокальського був **Петро Іванович Сокальський** (роки життя наразі точно не відомі: одні датою народження вважають 1794 р. [2, с. 173], інші – 1796 р. [30, с. 259]; помер у 1858 рр.) – харків'янин, статський радник, професор політекономії Харківського університету. У 1815-1819 рр. навчався у цьому ж освітньому закладі (є відомості про те, що в 1819 р. за успіхи в навчальній діяльності удостоєний ступеня кандидата за дослідження на латині «De roesia epica» [49, с. 59]), після закінчення якого залишився там для отримання професорського звання. З 1822 р. почав викладати латинську мову в гімназії, а з 1825 р.

призначений в університет викладачем латинської мови; у 1826 р. затверджений адьюнктом латинської словесності. До 1834 р. Петро Іванович отримав звання екстраординарного професора [2, с. 174].

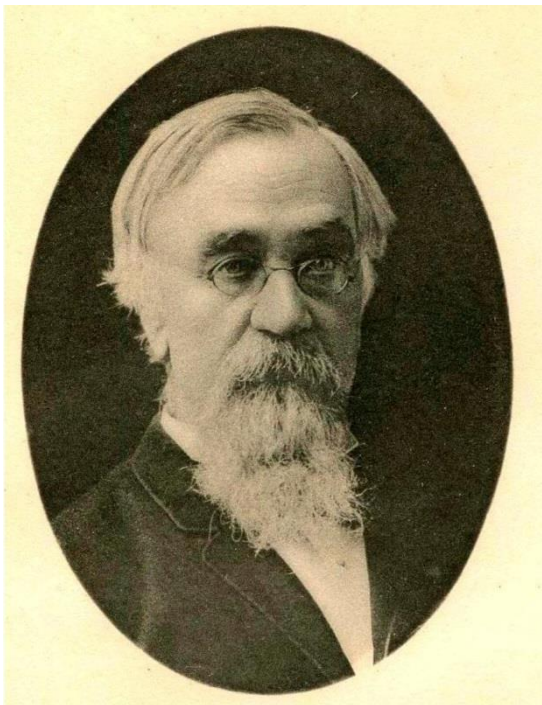
Згідно університетського статуту 1835 р. політична економія була віднесена до списку основних кафедр філософського факультету, з приєднанням до неї статистики, відділеної від кафедри історії. Першим професором політичної економії призначено П. І. Сокальського, який викладав цю дисципліну протягом 1837-1848 рр. Спочатку він читав навчальний предмет за записами Ж. Б. Сея та А. Шторха, згодом розробив власний курс лекцій. У 1845 р. з метою полегшення навантаження на студентів-філологів вирішено викладати політекономію лише для студентів-істориків, проти чого активно виступив П. І. Сокальський. У рапорті від 23 серпня 1845 р. він зазначав: «Політична економія пропонує ряд істин, які тісно пов'язані з філологією, історією, моральністю. Залишити поза увагою економічну істину – значить залишити молодих людей тих додаткових свідчень, які необхідні для кращого пояснення давніх класиків, для належної оцінки історичних фактів і пануючих відносин між людьми». Поряд із цим професор радив позбутися не політекономії, а грецької і латинської мов [49, с. 26]. З 1849 р. цей предмет доручили викладати проф. Платонову, а згодом – проф. Рославському-Петровському. П. І. Сокальський був усунутий від викладання дисципліни, на нашу думку, ще й через те, що не захистив докторської дисертації і не підтвердив професорського звання (так, П. І. Сокальським на розгляд представників філософського та юридичного факультетів подавалося дослідження «Що складає головний фонд народного багатства?», яке було відхилене).

Поряд із цим, коли в середині 1850-х рр. знову постало питання про виділення політекономії зі складу предметів історико-філологічного факультету й віднесення її до предметів камерального відділення, було звернуто увагу на старшого сина Петра Івановича – Івана Сокальського, який у 1858-1863 рр. влаштувався на посаду професора відповідної кафедри, викладаючи

політекономію, а також статистику, передану від кафедри загальної історії. Університетським статутом 1863 р. кафедра політичної економії та статистики остаточно була виключена зі складу історико-філологічного факультету і віднесена до юридичного [49, с. 27, 28].

Крім того відомо, що у 1835-1841 рр. П. І. Сокальський був секретарем словесного факультету [49, с. 38]; в 1834 і 1838 рр. очолював канцелярію Харківського навчального округу [2, с. 173, 174, 175]. З 1850 р. внесений у 3-ю частину родослівної книги Харківської губернії.

Був двічі одружений. Від першої дружини Ольги Петрівни мав синів Івана (1830 р.н.), Миколу (1831 р. н.), Петра (1832 р. н.); від другої дружини Катерини – сина Олександра (1835 р. н.), доньок Ольгу (1834 р.н.), Катерину (1841 р. н.) і Марію (1844 р. н.). Перша дружина Ольга померла рано. Батько Петра Івановича Сокальського, будучи музикантом за фахом і капельмейстером місцевого оркестру, привчав онуків до музики і мистецтв. Уже з самого дитинства вони всі опанували гру на музичних інструментах, давали власні дитячі концерти в родинному колі, почали писати вірші та оповідання (зокрема, Микола), вивчали іноземні мови, літературу, історію.

Іван Петрович Сокальський

(13 травня 1830 або 1829 р. – 30 квітня (4 травня) 1896 рр.) – економіст і статистик. Закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету (1849 р.), захистивши мистецтвознавчу роботу «О трагедии Тесписа» на здобуття ступеня кандидата [49, с. 91]. У 1852 р. (в деяких джерелах вказується дата 1853 р., що є помилковим) захистив дисертацію на ступінь магістра політичної економії та статистики: «О значении совместничества в области промышленности» («Про значення спільноти у галузі промисловості») [49, с. 94]. Цього ж року був

призначений адьюнктом (викладачем) Рішельєвського ліцею в Одесі по кафедрі політичної економії та комерції [38, с. 256]. У 1854 р. у стінах навчального закладу ним була виголошена доповідь «Про торгівлю хлібом у 1853 р. і про значення Одеси в цій торгівлі» [50, с. 281].

Саме в цей час І. Сокальським оприлюднено перші праці з економічної тематики: статті «О внешней торговле Новороссийского края», «О влиянии, которое могут иметь на монетную систему вновь открытые россыпи Калифорнии и Австралии», чотири брошури «О внешней торговле Новороссийского края и Бессарабии в 1850, 1851, 1852 и 1853 гг.». Аналітичні роздуми І. Сокальського про становище зовнішньої торгівлі друкувалися в «Новороссийском календаре» за 1853, 1854, 1855, 1857 рр.

Є дані про те, що протягом 1855-1857 рр. під час перебування в Одесі І. Сокальський разом з меншим братом Миколою приймав безпосередню участь у виданні «Одеського вісника» [50, с. 281].

У цьому журналі, а також у київській «Зорі» І. Сокальський публікував під псевдонімом Д. Дністровський не лише дописи на економічні теми, а й літературні нариси. Зокрема, він є автором етнографічних розвідок: «Походження етрусків», «Про пісні Великоруські та Малоруські» [30, с. 260]. Після повернення до Харкова він продовжував друкуватися на шпальтах видання свого брата: зокрема, в «Одеському віснику» надруковані його харківські публічні лекції 1861 р.: «О земельных банках», «О выборе места для Новороссийского университета», а також розвідки 1865 р. про користь будівництва шляхів сполучення на півдні Російської імперії [50, с. 259, 260].

У 1857 р. рішенням історико-філологічного факультету Харківського університету І. П. Сокальський був запрошений на посаду професора політичної економії і статистики («таланти і природна допитливість якого відомі тим членам факультету, які були його наставниками, і який викладає з відмінним успіхом політичну економію в Рішельєвському ліцеї, зумів видати кілька чудових праць за своєю спеціальністю» [49, с. 69]), де й почав викладати з 1858 р. Він першим у Російській імперії (ще в 1858-1859 рр.) читав курс

історії економічних вчень (шкіл) [50, с. 282]; був прихильником історичного напрямку політичної економії. У 1861 р. за поданням факультету рекомендовано до друку його працю «Записки по политической экономии по руководству Бодрильера» [49, с. 81]. Одним з учнів І. П. Сокальського був М. М. Ковалевський – всесвітньо відомий у подальшому правник, соціолог, історик, суспільний і політичний діяч, академік Петербурзької АН, який згадував свого наставника як чудового лектора й чуйну людину.

Часто бував у наукових відрядженнях за кордоном (хоча у різних джерелах подано різні роки – і 1859-1862 рр. [49, с. 80], і 1862-1865 рр. [30, с. 260]; проте, враховуючи, що син І. П. Сокальського – Володимир – народився в Німеччині у 1863 р., у цей час його батьки точно перебували там). Зокрема, діяч відвідав країни Західної Європи (Англію, Ірландію, Францію, Голландію, Бельгію, Швейцарію, Італію), де візитував у навчальних закладах, наукових товариствах, гірничих заводах, родовищах, фабриках, кредитних установах, детально вивчаючи кооперативні відносини. У Німеччині й Австрії слухав університетські лекції й комунікував з європейськими викладачами [30, с. 260]. В Англії познайомився з Гладстоном, у Франції – з Іполітом Пассі, Пельтоном (батьком) та ін. [50, с. 282].

У період 1866-1869 рр. І. Сокальський викладав у Харківському університеті, окрім курсів політичної економії та статистики, ще й лекції з поліцейського та фінансового права [50, с. 283]; є дані, що у 1866 р. тимчасово по кафедрі громадянського права і судочинства викладав закони благоустрою [50, с. 68]. Вів досить активну науково-викладацьку діяльність, виступаючи опонентом на захистах дисертацій, зокрема, М. Алексеєнка «Організація державного господарництва» (1869 р.), К. Гаттенбергера – «Дорожнеча хлібу» (1868 р.) [50, с. 87], Вошиніна – «Виклад і критичний розгляд важливих економічних теорій ренти» (1882 р.) та багатьох інших [50, с. 89]. Протоколи засідань вчених рад Харківського університету засвідчують, що І. Сокальський досить прихильно ставився до кар'єрного зростання молоді, підтримуючи їхні наукові починання, хоча і був досить суворим.

У 1872 р. в Київському університеті І. П. Сокальський захистив докторську дисертацію на тему «Англосаксонська сільська община» [50, с. 74].

Знайдено відомості про те, що він був деканом юридичного факультету протягом 1872-1877 рр. (спочатку – виконуючим обов'язки, далі – де-юре), а також секретарем факультету – у 1869 р. [50, с. 85, 86].

У 1883 р. отримав звання заслуженого професора Харківського університету [30, с. 261, 262]. Навіть по закінченню 40-річного наукового стажу у 1891 р. був залишений в університеті на службі. В останні роки життя (1890-1896 рр.) читав лекції ще і з торгівельного права [50, с. 118, 119].

Крім викладацької діяльності займався і громадською: з 1862 р. працював помічником голови Харківського губернського статистичного комітету; організував у місті одноденні переписи населення 1866, 1873 і 1879 рр. У 1879 р. очолив засновану при статистичному комітеті комісію з вивчення кустарних промислів Харківської губернії, прийнявши ряд практичних заходів у цьому напрямку. В «Харківських губернських відомостях» були опубліковані перші праці цієї комісії [50, с. 283].

І. П. Сокальський був також редактором щомісячного видання Харківського губернського статистичного комітету «Статистичний листок» (1882-1885 рр.), до якого сам особисто писав статті [50, с. 283]. У 1888 р. ним засновано видання «Статистичні таблиці населення та промисловості в державах Європи та інших частинах світу» [30, с. 262]. Досліджував наукову діяльність філолога-славіста І. Срезневського (І. Сокальський є автором праці «І. Срезневський», вміщеної у «Додатку до Статистичного листка Харківського губернського статистичного комітету» 1883 р.).

Глибоко займався вивченням регіонального ремісництва. Під власною редакцією видрукував 3 томи робіт комісії з дослідження кустарних промислів у Харківській губернії. І. П. Сокальський по праву вважається дослідником кустарної промисловості Харківщини. За підтримки дослідників кустарних промислів і своєї дружини у 1880 р. організував виставку кустарних виробів Харківської губернії. Цього ж року І. Сокальський підготував «Нарис

кустарних промислів у Харківській губернії», направлений у Москву для організації Всеросійської виставки. У 1881 р. прочитав публічну лекцію «Про значення сусідства в історичному житті народу» для підтримки розвитку кустарної промисловості Нової Водолаги [50, с. 283].

У головній праці свого життя – «Реформа на черзі» (1895 р.), присвяченій питанням грошового обігу, виступив прихильником біметалізму.

Публікував також статті з питань розвитку залізничного транспорту на півдні країни (в «Одеському віснику»). У 1867 р. відвідав всесвітню виставку в Парижі [50, с. 97] (цій події присвячено його нарис «Паризька виставка 1867 р. із соціальної сторони»).

На 4-му З'їзді російських сільських господарів у грудні 1874 р. І. Сокальський виступив з двома доповідями: 1) «Про вплив на наше сільське господарство поземельного кредиту в його сучасному вигляді», в якій уже тоді звертав увагу суспільства на загрозову заборгованість землеволодіння, спричинену іпотечним кредитуванням; 2) «Про міри до припинення конокрадства» на основі матеріалів комісії, яка в 1872 р. досліджувала становище сільського господарства та сільськогосподарської промисловості в Російській імперії [50, с. 283].

За спогадами колег, був дуже чуйною і вразливою людиною, мав загострене почуття справедливості, завжди виступав на захист ображених з палкими промовама і на засіданнях факультету й кафедри, і в родинному колі, і на шпальтах видань. Був великим поціновувачем мистецтва загалом і музики зокрема. Помер від серцевого нападу, спровокованого прогресуючою хворобою гострого ревматизму кінцівок. І. П. Сокальський в останній день свого життя ще приймав іспити у харківських студентів.

Микола Петрович Сокальський (1831-1871 рр.) – журналіст, публіцист і редактор. Вищу освіту здобув на фізико-математичному факультеті Харківського університету. Як свідчить К. Сорокіна, по приїзді в Одесу М. Сокальський згодився на службу до канцелярії піклувальника Одеського учбового округу, нетривалий час викладав математику в II гімназії та одночасно за запрошенням тодішнього керівника газети «Одеський вісник» – О. Г. Тройницького почав співпрацювати з 1853 р. з цим виданням, на шпальтах якого друкував статті на економіко-фінансову тематику. Окрім того, до обов'язків М. Сокальського входило також: складання доповідних записок про економічне становище краю для Російського товариства пароплавства і торгівлі, пересування судів акваторіями Чорного й Азовського морів, торгівельного балансу портових міст. М. Сокальський друкував також оповідання на воєнну тематику [38, с. 258]. З 1859 р. і до смерті, яка застала його раптово, дорогою до видавництва, був редактором газети «Одеський вісник».

У 1864 р. М. Сокальському дозволено реформування газети, в результаті чого заключено з ним 5-річний контракт «Условия по изданию «Одесского вестника» губернским секретарем Н. Сокальским». Було затверджено структуру газети, яка складалася з офіційної та неофіційної частин. Перша, за аналогією з іншими тогочасними виданнями, містила передруки розпоряджень імперського та губернського керівництва, друга – включала кілька постійних рубрик: «торгівельний бюлетень», фельетон, приватні оголошення, «закордонні відомості», «сучасний літопис» (останній – нариси громадського та культурного життя імперії, регіону й міста). Видання ставало щоденним, зміст суворо регламентувався цензурним комітетом [38, с. 259].

У 1856 р. М. Сокальський видав «Современные рассказы из военной жизни русских солдат, составленные под редакцией Н. Сокальского». Був одружений, мав дітей. Помер у 40-річному віці від запалення шлунку. Похований 18 травня 1871 р. на І християнському цвинтарі в Одесі, яке було зруйноване, тому місцезнаходження могили наразі не відоме.

Петро Петрович Сокальський

(26 вересня 1832 – 11 квітня 1887 рр.) – український композитор, громадський діяч, журналіст. Здобув освіту на природничому факультеті Харківського університету (1852 р.), викладав мінералогію, зоологію і ботаніку у Катеринославській гімназії (1852-1853 рр.), пробував навіть викладати історію у гімназії Одеси. У 1855 р. здобув звання магістра з хімії, зайняв посаду ад'юнкта хімії в Харківському університеті. Крім цього встиг попрацювати гувернером у поміщика Тверської губернії, чиновником Департаменту

сільського господарства, після чого на два роки (1855-1857 рр.) в якості особистого секретаря російського консула і вихователя його дітей виїхав до Нью-Йорку (враження про закордонну подорож виклав у багатьох публікаціях).

Після повернення до Одеси з 1859 р. працював на посаді помічника редактора у газеті «Одеський вісник», яку очолив його брат Микола. Статті П. Сокальського на шпальтах цього видання, часто підписані псевдонімом «Фагот», мали іронічний жанр і стосувалися переважно культурного і повсякденного життя міста. Крім того, він друкувався також у газеті «Санкт-Петербургские ведомости» та журналі «Время» (розміщував публіцистичні, літературно-музичні критичні статті та фейлетони). У вільний час займався опрацюванням зібраних у Харківській губернії народних пісень, все більше виявляючи схильність до музики, якій його навчали ще з дитинства.

Брав участь у I Російсько-музичному конкурсі, на якому отримав премію за кантату «Бенкет Петра Великого», після чого вступив на навчання на теоретико-композиторське відділення у Санкт-Петербурзьку консерваторію (1862-1863 рр.), яку так і не закінчив через повернення до Одеси. У 1862 р. П. Сокальський став свідком і учасником найважливіших подій в історії вітчизняної музичної освіти: відкриття відразу двох музичних навчальних закладів: Петербурзької консерваторії, очолюваної відомим композитором А. Г. Рубинштейном, і Безкоштовної музичної школи під керівництвом М. Балакірева, за постановкою викладання в якій він протягом усіх років свого перебування в північній столиці Російської імперії пильно стежив [22].

Великою заслугою П. Сокальського є заснування в 1864 р. в Одесі Товариства аматорів музики. Слід відзначити, що подібне товариство вже створювалося у 1842 р. за сприяння Ігнатія Тедеско, проте воно проіснувало досить короткий час і відродилося лише через 22 роки завдяки зусиллям П. Сокальського. За його закликком музиканти міста давали благодійні концерти, якими у якості диригента керував І. Тедеско [38, с. 262]. У 1886 р. Товариства аматорів музики злилося з Одеським відділенням Імператорського Російського музичного товариства (ІРМТ), на базі якого в 1897 р., уже після смерті П. Сокальського, було створено Одеське музичне училище, а потім, у 1913 р. – Одеська консерваторія [22].

Він був в Одесі також організатором хору, читав лекції з історії і теорії музики, народної музичної творчості, акустики та музичної естетики, музичної психології. Його професійно орієнтований курс лекцій з історії музики, прочитаний у 1867-1868 рр., став першим у місті (зокрема, конспекти лекцій «Як розуміли музику вчені у різних народів стародавності і нового часу», «Росія як музичний ринок» були детально проаналізовані О. Ізваріною [18]). Як стверджує дослідниця, П. Сокальський негативно ставився до впливу європейської музики на національну культуру, пропагуючи виключно народну музичну творчість. Виходячи з цього, діяч виступав за реформування системи музичної освіти від початкової до вищої, вважаючи, що саме в консерваторіях

учням прищеплюється схильність до загальноєвропейської музичної культури [18, с. 53, 54]. П. Сокальський спілкувався і листувався з багатьма українськими та російськими митцями, композиторами і критиками, серед яких О. Даргомижський, П. Гулак-Артемівський, М. Лисенко [38, с. 261].

У 1875-1876 рр. перебував у Болгарії як військовий кореспондент.

Як уже згадувалося, П. Сокальський відомий також як збирач українського фольклору та фундатор вітчизняної фольклористики. Займався вивченням природи українських народних пісень, їхньої специфіки, відмінностей від пісенного фольклору інших народів (видав «Нотатки про українські пісні»). Працював також у редакції «Новоросійського телеграфу», крім того, як і його обидва брати, був активним членом Товариства взаємного кредиту. Його перу належать праці «Що робити молодій Росії, щоб попередити кризу у шкільному виробництві» (1880 р., 1903 р.), «Малоросійська національність поряд із польською», ґрунтовна музикознавча робота «Руська народна музика, російська і українська, в її будові і ритмічній відмінності від основ сучасної гармонічної музики» (1888 р., 1959 р.).

Постать П. Сокальського є значущою в історії української культури та мистецтва другої половини ХІХ ст. Його вважають засновником школи історичного музикознавства в Одесі, про що свідчить ціла плеяда талановитих учнів. У спадщину нащадкам П. Сокальський залишив безліч романсів, п'єс для фортепіано, «Марш-фантазію», опери «Мазепа» (1859 р.), «Майська ніч» (1863 р.), кантати «Бенкет Петра Великого» (1859 р.), «Облога Дубна» (1878 р.), балади «Слухай», близько 40 фортепіанних творів, понад 40 романсів, серед яких «Утоптала стежечку» і «Полюбила молодого козака дівчина» на слова Т. Шевченка й ін. До особливостей творчого методу П. Сокальського відносять уважне ставлення до літературного першоджерела, багаторазове стилістичне виправлення лібрето [44].

При житті автора світ побачили лише окремі праці: «Про музику в Росії» (1862 р.), «Історія церковного співу в Росії» (1871 р.), «Основи музичної психології». Родина Сокальських робила спроби систематизувати й

видрукувати зібрання його творів, але, на жаль, жоден з проєктів так і не був реалізований. Лише після смерті митця пощастило видати його головну теоретичну працю «Руська народна музика» (це підтверджує договір між опікуном його дітей В. Ковальовим і братом покійного Іваном Петровичем). Вважається, що праця була видана за сприяння генерального консула Греції в Одесі – пана А. Вучини – поціновувача таланту П. Сокальського.

Окрему віху діяльності П. Сокальського презентує його співпраця з Імператорським товариством сільського господарства Півдня Росії, де він з 1869 р. займав посаду секретаря і редактора його «Записок...» (поряд із цим слід наголосити, що після смерті брата Миколи ще й поєднував протягом 1872-1876 рр. посади видавця і редактора газети «Одеський вісник»).

Як встановлено К. Сорокіною на основі звітних документів товариства, П. Сокальський до складу Імператорського товариства сільського господарства Півдня Росії ввійшов 21 листопада 1868 р., а вже 18 січня 1869 р. його було обрано секретарем товариства і редактором його «Записок...»; на цій посаді він залишався до 16 жовтня 1871 р., коли секретарем переобрано педагога О. О. Армфельда [41, с. 40]. Членами товариства були також його брати Іван (вступив у члени 25 листопада 1852 р.) і Микола (вступив у члени 18 листопада 1859 р.).

З 1869 р. П. П. Сокальський очолював комісію з розрахунку витрат товариства за рік. Є дані, що він виступив із пропозицією роздачі членам осередку для дослідів зразків насіння кукурудзи та пшениці, отриманих з Лондона; входив поряд із хіміком та агрономом Д. М. Абашевим, професором Університету Св. Володимира М. А. Бунге, хіміком-виноробом Нікітського саду О. Є. Саломоном до складу експертної комісії, яка проводила хімічну експертизу вин для виставки виноробства півдня Російської імперії та Кавказу (1870 р.). Грунтовний звіт про виставку за авторства П. Сокальського був надрукований у «Записках...» (Сокальский П. Отчет о выставке виноградарства и виноделия бывшей в г. Одессе при Императорском Обществе сельского хозяйства Южной России с 8-го октября по 8-е ноября 1870 г. *Записки*

Императорского Общества сельского хозяйства Южной России. 1872. Т. 1. № 3. С. 29-115). Діяч виступив із пропозицією налагодження експорту вина до Бомбея, Калькути через Суецький канал, що й було успішно здійснено за допомоги Товариства пароплавства і торгівлі, яке функціонувало в Одесі; у 1870 р. П. Сокальським на засіданні товариства було виголошено доповідь про результати виставки плодівництва, в якій запропоновано експонувати не лише свіжі овочі та фрукти, а й вироби з них (варення, джем, желе) [41, с. 41, 42]. Крім того, П. Сокальський входив до складу комісії товариства, яка проводила конкурси деревонасаджень, стимулюючи таким чином розвиток садівництва та лісництва в регіоні (доповідь комісії, яка містила рекомендації щодо збереження природних лісів і насадження дерев, була опублікована в «Записках...» за 1871 р. – Доклад секретаря П. Сокальського по вопросу о поощрении древоразведения в Новороссийском крае. *Записки Императорского Общества сельского хозяйства Южной России*. 1871. С. 267-273) [41, с. 43].

Загалом, погоджуючись із К. Сорокіною, відзначаємо важливу роль П. П. Сокальського у функціонуванні галузевих комісій Імператорського товариства сільського господарства Півдня Росії та осередку в цілому; крім того, що діяч вів документацію товариства, виступав на засіданнях з доповідями та пропозиціями, він протягом 1869-1871 рр. був ще й активним дописувачем з сільськогосподарської тематики. Зокрема, на шпальтах «Записок...» ним було опубліковано за 1869 р. – 7 фахових публікацій, за 1870 р. – 9, 1871 р. – 6, 1872 р. – 1 (бібліографія публікацій П. Сокальського укладена К. Сорокіною [41, с. 43, 44]). Це були переважно огляди проблем сільського господарства на Півдні імперії в різні роки; обговорення заходів щодо заохочення вівчарства та виноробства в регіоні; описи результатів виставки виноградарства та виноробства тощо. Також публіцист відгукувався з приводу важливих питань, які хвилювали господарів, виноробів та робітників усієї імперії: економічна й митна політика, «вовняне» і робітниче питання та ін. П. Сокальський висловлював професійні думки, звертаючись до міжнародного

та європейського досвіду, що підтверджує його загальну обізнаність у різних галузях знань [42, с. 34].

Зокрема, публіцист описував: 1) кліматичні особливості регіону (як в історичній ретроспективі, так і сучасний йому стан); 2) землеробство (у тому числі пропонував методи його покращення шляхом зменшення орних площ, запровадження глибокої оранки, ведення фермерського господарства, використання дешевої робочої сили тощо); 3) питання позик для розвитку сільського господарства (зокрема, за сприяння Одеського товариства взаємного кредиту); 4) проблеми використання робочої сили, худоби та сільськогосподарської техніки; 5) становище вівчарства тощо [42, с. 36]. У тематичних статтях П. Сокальського з питань виноградарства і виноробства висвітлювалися, зокрема, організаційні заходи товариства щодо засобів розведення виноградної лози в певній місцевості; сортів лози, обробки плантацій, обрізки та підв'язування винограду, догляду за винами тощо. П. Сокальський, маючи хімічну освіту, дуже добре розумівся в методах покращення і збереження винної продукції. Крім того, публіциста турбували питання щодо як вітчизняних, так і закордонних ринків збуту вин, проблеми митної політики, налагодження логістичних зв'язків тощо.

Темами дописів П. Сокальського, крім того, стали також: розвиток у регіоні вівчарства і «вовняне питання»; австрійський рух на користь виробництва посівного насіння; німецькі каталоги насіння; розведення маку в Саксонії; практичні замітки відносно різноманітних кормових трав; злаки, що витримують посуху; люпин та кінський каштан у якості корму для худоби; кісткове борошно для корму; питання щодо зміни посівного насіння; робітниче питання тощо [42, с. 39].

Помер 30 березня 1887 р. від катару легенів, похований на Новому (II) християнському цвинтарі Одеси (де і його брат Микола). У 1937 р. комуністичною владою цвинтар зруйновано, натомість, – там закладено розважальний «Парк Ілліча», інша частина кладовища перейшла в підпорядкування міського зоопарку. Наразі дані про перепоховання

П. Сокальського відсутні. В Одесі ніяким пам'ятним знаком не пошановано діяльність братів Сокальських.

П. Сокальський був одружений з Оленою Іванівною Прохоровою, мав чотирьох дітей: Неонілу (в заміжжі Лісовську), Костянтина (рік народження – 1870), Олену (рік народження – 1876) (в заміжжі Муханову), Леоніда (рік народження невідомий).

Неоніла Петрівна Сокальська (роки життя не встановлено) двічі виходила заміж. Її перший чоловік – Борис Фердинандович Ранхнер – гірський інженер. Подружжя мало трьох дітей: Олексій Борисович Ранхнер (1897-1942 рр.) – художник коміксів, проживав переважно за кордоном (Югославія); Наталія Борисівна Ранхнер (у заміжжі Кулявцева); третю дитину встановити не вдалося. Другий чоловік Н. Сокальської – **Леонід Леонідович Лісовський** (1866-1934 рр.) – відомий композитор, педагог, піаніст-віртуоз, музичний критик і громадський діяч, життя і творчість якого були пов'язані з Петербургом, Полтавою, Харковом. У шлюбі з першою дружиною – Варварою Сергіївною Зарудною – мав двох доньок: Анну (у родині називали Галиною) (1897-1924 рр.) і Наталію (1901-1978 рр.), яка стала солісткою-балериною Маріїнського театру [16, с. 54, 55]. Чи мали Неоніла Сокальська і Леонід Лісовський спільних дітей поки що встановити не вдалося. В Інституті рукопису НБУВ зберігаються особисті архівні документи Л. Лісовського, які охоплюють 1425 одиниць, представляючи собою унікальні свідчення не лише про життя і творчість митця, а й багатогранну інформацію про соціокультурні й мистецькі події та їх особливості, музичні смаки публіки, музичну мову митців тощо [15, с. 379].

На сьогоднішній день постать одного з представників родини – **Леоніда Петровича Сокальського** – є найбільш загадковою. Він був наймолодшим сином Петра Петровича Сокальського. Встановлено, що Л. П. Сокальський (роки життя наразі не відомі) – агроном, ґрунтознавець, автор праць із суспільної агрономії. Відомо, що у 1898 р. він закінчив Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва (Люблінська губернія,

Королівство Польське), у 1905 р. йому присвоєно звання вченого агронома II розряду, працював викладачем природознавства в середніх навчальних закладах Одеси і Харкова, був секретарем Імператорського товариства сільського господарства Півдня Росії, Харківського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості, членом Одеського відділу Імператорського товариства садівництва, Товариства взаємодопомоги російських агрономів.

З'ясовано, що Л. П. Сокальський був причетний до організації під егідою Харківського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості на чолі з головою С. М. Кузнецовим I з'їзду діячів з селекції сільськогосподарських культур, насінневодства і поширення насінневого матеріалу, який відбувся 10-15 січня 1911 р. у м. Харків. Він також ввійшов, поряд із проф. В. П. Будріним, пр.-доц. А. О. Потебнею, Б. М. Рожественським до складу організаційного комітету, який опікувався підготовкою і виданням Праць з'їзду (зокрема, видрукувано Праці у 3-х книгах, а також Постанови з'їзду [46-48]). У роботі з'їзду прийняли участь відомі вчені-грунтознавці й аграрії, у тому числі: П. В. Будрін, А. Є. Зайкевич, В. В. Колкунов, Б. К. Єнкен, В. В. Вінер, В. В. Таланов, О. Г. Набоких, В. Я. Юр'єв. Рішенням з'їзду вироблено конструктивні поради щодо розвитку селекції та насінневої справи в Російській імперії, зокрема, гостро постали питання про організацію селекційних станцій, облаштування насінневих господарств і їхню спеціалізацію, державний і суспільний контроль та сприяння розвитку насінневої справи, поширення насінневого матеріалу, у тому числі через насінневі контрольні станції, а також про контроль над насінневою торгівлею тощо [48, с. V, VI, VII].

Л. П. Сокальський як секретар Імператорського товариства сільського господарства Півдня Росії, разом з іншим дійсним членом О. Г. Камшою, виступив укладачем записки «Про заснування російської сільськогосподарської агентури в Об'єднаних Штатах Північної Америки», ключові аспекти якої обговорювалися на засіданні товариства 23 серпня 1905 р. Зокрема, укладачі

здійснили компаративний аналіз степового господарства і становища галузей сільськогосподарського машинобудування, а також організації дослідної справи півдня Російської імперії та країн Північної Америки, відмічаючи «екстенсивний характер господарства» південних регіонів [24, с. 14]. Прогресивними заходами американської влади щодо розвитку дослідної справи названо: введення до програм сільськогосподарських навчальних закладів курсів сільськогосподарського машинобудування і архітектури; практичне спрямування роботи галузевих дослідних установ; висвітлено досвід роботи американських дослідних ферм; в дослідних установах усебічно вивчалися питання землеробства, зоотехнії, ентомології, лісівництва, садівництва і спеціальних культур [24, с. 15, 16]. Укладачі наполягали на тому, що досвід постановки дослідної справи Північної Америки міг бути корисним для ведення степового господарства на півдні Російської імперії, зокрема, методи вирощування кукурудзи тощо.

У брошурі також популяризується діяльність Імператорського товариства сільського господарства Півдня Росії, відводиться роль посередника у перейнятті американського досвіду щодо розвитку сільськогосподарської дослідної справи. З цією метою при товаристві навіть планувалося скликати спеціальну комісію – своєрідне агентурне бюро, до обов'язків якого входило: вивчення на півдні Російської імперії методів ведення землеробства, тваринництва, організації сільськогосподарського машинобудування, роботи дослідних станцій, складів землеробських машин і знарядь, купівля насіння у тому числі за кордоном, посередницька допомога господарствам у закупівлі реманенту, насіння, засобів для боротьби зі шкідниками; ознайомлення населення з заходами з плодівництва, виноградарства і степового лісорозведення; опіка зрошувальними заходами; вивчення хлібної торгівлі (імпорт і експорт); налагодження прямих контактів з американськими дослідними установами [24, с. 24-26].

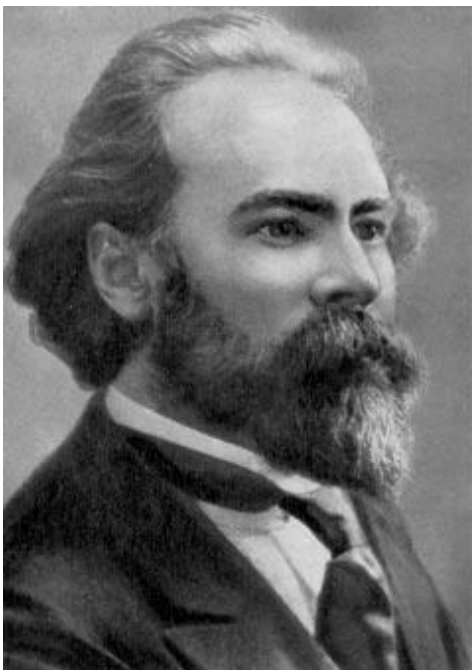
У своїй головній праці «У подножья агрономического перевала: разгром южно-русского скотоводства зерновым экспортом и значение его в

агрономическом переломе наших хозяйств» [34] Л. П. Сокальський відстоював думку, що збіднення на початку ХХ ст. землеробської маси південних регіонів імперії викликано протиставленням продовольчих і кормових площ; аграрні відносини орендаторів загострилися внаслідок зростання населення, продаж сільськогосподарської продукції за низькими цінами через зовнішню державну заборгованість; посилене розорювання нових полів призвело до зниження врожайності і, відповідно, занепаду в регіоні скотарства. Дана ситуація була спричинена також неврожайми й засухами, які вплинули на зменшення поголів'я худоби в Новоросійському краї, а також переломом в аграрному секторі, хаотичністю посівів, надмірним вивезенням зерна та іншої сільськогосподарської продукції за кордон, втягненням села у світові торговельні обороти (так, вивіз хліба з Російської імперії на початок ХХ ст. складав 20 %, тоді як у США – лише 8 % [34, с. 6]). Неврожайі призводили до нестачі кормів для худоби; засухи і несприятливий клімат впливав на тенденцію зменшення сінокосів і пасовищ; м'ясо забитих тварин продавалося за низькими цінами. Автором проаналізовано смертність худоби у Херсонській, Бессарабській і Таврійській губерніях, внаслідок чого зроблено песимістичні висновки. Наведені ґрунтовні статистичні показники розвитку скотарства на півдні імперії засвідчили зменшення приросту ВРХ і овець (поголів'я коней і свиней дещо збільшилося [34, с. 29]). Л. П. Сокальським також відслідковано тенденції травосіяння в різних країнах, методи агрономічного обробітку ґрунтів. Історична ретроспектива розвитку рільництва дала можливість проілюструвати, як агрономічні заходи витіснили в Новоросійському краї заняття скотарством. Акцентовано увагу на досвіді країн Європи, де рільництво ефективно було замінено травосіянням (луки, пасовища) і кормовими площами для вигодовування худоби. Згадано про досліди А. О. Бичихіна на Одеському дослідному полі, Ф. Б. Яновчика – на Херсонському дослідному полі, які засвідчили збідненість південних ґрунтів [34, с. 22].

Агроном пропагував інтенсивний метод ведення сільського господарства, перехід до покращеної техніки рільництва, пов'язаної з введенням парів,

удосконалення обробітку ґрунтів, збільшення урожайності посівних угідь і нагальне вирішення аграрного питання. Система травосіяння як основний метод компенсації посиленого обробітку ґрунтів і ліквідації нестачі кормів для худоби (що відстоювали окремі вчені-аграрії), на думку Л. П. Сокальського, не могли вирішити проблему в повному обсязі. Натомість агрономом запропоновано власні методи виходу з продовольчо-кормової кризи: поступове освоєння, і що головне, – за різнобічної підтримки держави, у тому числі фінансової, – цілинних, необроблених земель селянами з густозаселених регіонів країни; зменшення експорту зерна за кордон і підняття цін на сільськогосподарську продукцію; законодавче упорядкування орендних відносин; широке упровадження просвітніх загальнокультурних заходів – поширення у середовищі селянства фахової літератури і преси, популяризацію наукових агрономічних знань, рекламування методів інтенсивного господарювання тощо.

Крім того, Л. П. Сокальський є автором праць «Земля или культура?», «Объекты агрономического воздействия» (1909 р.), «О торговых отношениях», «Исповедь агронома», «Общественная агрономия и наши агрономические учебные заведения» (1905 р.), «Об учете и классификации неудобных земель» (1912 р.), «Этюды по истории русской литературы», а також матеріалів економічного, юридичного, історичного характеру.

Володимир Іванович Сокальський
(6 травня 1863 – 1919 рр.) – відомий композитор, піаніст, музичний критик, публіцист. Народився у Гайдельберзі (Німеччина), коли його батьки – Іван і Катерина – подорожували країнами Західної Європи. Смерть дружини змусила Івана Петровича через активну наукову діяльність залишити малого Володю на виховання у Швейцарії, у курортному містечку Веве, на березі Женевського озера. До України хлопчик

повернувся у 1871 р., де закінчив дворічну елементарну школу в Харкові.

З 1873 р. навчався у Харківському музичному училищі (філії) Імператорського Російського музичного товариства: теорію музики викладав І. Кнорр, фортепіано – І. Слатін; крім того, самостійно вивчав музичну літературу, історію і теорію мистецтва. Важливу роль у формуванні В. Сокальського-музиканта відіграв його дядько Петро, проте і в будинку батька часто проходили аматорські музичні вечори, гостями яких були місцеві та гастролюючі в Харкові артисти.

Протягом 1882-1885 рр. навчався на юридичному факультеті Харківського університету. Вже будучи студентом-правником, займався грою на піаніно, гастролював з відомою співачкою О. Пусковою, був концертмейстером у Харківській опері в 1883-1884 рр. Певний час був диригентом в антрепризі В. Андреева-Бурлака. У той же період музикант співпрацював із трупкою корифеїв українського театру М. Кропивницького та М. Старицького – аранжував музику до вистав.

Після закінчення університету працював за основним фахом: займався судовою справою, спочатку у судовому відомстві, а потім був направлений на службу до Вітебської губернії (Білорусь), де прожив 10 років. Музична творчість В. Сокальського цього періоду була пронизана українськими національними мотивами.

Харківський період (1896-1911 рр.) творчості В. Сокальського за своїм значенням і громадським резонансом вважається головним у творчому житті митця. Він став одним з найвизначніших критиків свого часу на українських теренах. За 15 років діяльності в харківській газеті «Южный край», у якій працював кореспондентом ще з 1882 р., надрукував понад тисячу статей з музичного життя Харківщини. Саме на шпальтах цього видання оприлюднив свої «Музичні нотатки». Крім того, під псевдонімом «Дон Дієз» писав статті для «Известий Санкт-Петербургского общества музыкальных собраний». Він був яскравим публіцистом, який виступив на захист української культури, зокрема, відстоював існування окремої «малоруської» музики. В. Сокальський

займався вивченням значення творчості М. Лисенка для українського музичного мистецтва, будучи його послідовником. Характеризував музичну освіту, становище музикантів, критикував дилетанство у музиці. Його статті називають прикладом сміливої музичної публіцистики.

Музичним творах композитора – романсам, пісням, музиці для дітей, фортепіанним і оркестровим творам харківського періоду, – притаманна народножанрова лірика. В. Сокальський – перший в Україні автор вокальних, у т. ч. дитячих і хорових, циклів. Він зробив помітний внесок у розвиток дитячого музичного театру: створив музику до фантастичної комедії К. Лукашевича «Серед квітів» (1895 р.) та опери-казки «Ріпка» (1898 р.) на лібрето К. Гай-Сагайдачної. «Ріпка» – перша в Україні та Росії дитяча опера без розмовного тексту та фольклорних цитат. В. Сокальським створено ряд симфонічних творів («Драматична фантазія», «Східний марш», «Зліт соколів слов'янських»), елегію для віолончелі і фортепіано, п'єси для фортепіано, романси на слова О. Пушкіна, М. Лермонтова, Г. Гейне, О. Толстого та ін., збірник пісень «Пролісок». Частково збереглися ноти його Концерту для віолончелі з оркестром. Важливе місце у творчості композитора посідає його єдина, просякнута українським мелосом, Симфонія соль-мінор (1892 р.) [1]. Він є основоположником жанру оркестрової сюїти, автором новаторської симфонії, низки оркестрових інструментальних мініатюр, перших в Україні програмних циклів фортепіанних мініатюр, а також вокального й хорового циклів, заснованих на єдності змісту.

З 1911 р. жив у Вологді (Російська імперія), де виконував обов'язки голови Вологодського окружного суду. У 1917-1919 рр. В. Сокальський займався музично-просвітницькою діяльністю – виступав як піаніст-соліст, ансамбліст, диригент, лектор. Відомо, що 1918 у Вологді з дочкою та зятем організував і провів кілька лекцій-концертів, присвячених творчості Бетховена та Грига [1].

В. І. Сокальський, як і його дядько П. П. Сокальський, збагатив національне мистецтво. Він, як композитор, головну увагу зосередив на

інструментальній музиці, в якій став справжнім новатором, а його публіцистична критична спадщина – новою сходинкою в історії української музичної думки [6].

Помер у Севастополі під час відпочинку на 56 році життя від тифу. Там і похований.

Володимир Іванович Сокальський мав доньку Лідію (у заміжжі Гінецинську). **Лідія Володимирівна Сокальська** (1892 р. н.), випускниця Московської консерваторії по класу Олександра Гедіке, поєднала своє життя з одним з представників відомої російської родини Гінецинських – **Іллею Григоровичем Гінецинським** (1892-1962 рр.), сином петербурзького професора, музикантом, скрипалем, диригентом, випускником Петербурзької консерваторії по класу Леопольда Ауера, засновником і багаторічним директором Народної музичної школи-технікуму у Вологді. Л. В. Сокальська-Гінецинська також викладала у цій школі, була лектором-музикознавцем, талановитою піаністкою, часто виступала в місті з сольними програмами, у складі ансамблів, вела концерти.

Родина Гінецинських дала світу відомих вчених, зокрема, брат Іллі Григоровича – Олександр Григорович Гінецинський (1895-1962 рр.) – радянський фізіолог, член-кореспондент АМН СРСР; їхні діти також стали вченими, зайняли професорські посади. Проте – це вже історія іншої родини та іншої країни.

У подружжя Гінецинських народився син **Данило Ілліч Гінецинський** (14 березня 1919 – 3 березня 2010 рр.), у подальшому – радянський і російський трубач, соліст-корнетист Маріїнського театру.

Першими вчителями талановитого хлопчика стали відіслані до Вологди трубачі Лев Захарович Рафалович і Володимир Полікарпович Чайковський. Д. І. Гінецинський закінчив

Ленінградське музичне училище за двома відділеннями: скрипки (по класу М. Белякова) і труби (по класу В. Агафонова). Великий вплив на юнака мав трубач, артист оркестру Ленінградської філармонії Карл Кіндратович Штейнміллер.

У 1935 р. Д. І. Гінецинський вступив до Ленінградської консерваторії (у клас трубача О. Б. Гордона). А вже в 1939 р., у 20-річному віці, був прийнятий в оркестр Маріїнського (на той час Кіровського) театру, в якому пропрацював солістом 49 років (1939-1988 рр.). Окрім того, займався педагогічною діяльністю протягом 1946-1964 рр. у Санкт-Петербурзькій консерваторії (на оркестровому та воєнно-морському факультетах) і музичному училищі. Серед учнів Данила Ілліча багато відомих музикантів: заслужений артист РРФСР Веніамін Марголін, Юрій Сацукевіч, Лев Рутман, Олексій Марна, Павло Стурнін, Євген Розін, Гіві Саркісян, Дмитро Рассохін, Геннадій Ніконов, який продовжив справи педагога, ставши солістом оркестру Маріїнського театру. Д. І. Гінецинський у 1968 р. отримав звання Заслуженого артиста РРФСР, а в 1983 р. – орден Дружби Народів. За свідченням очевидців, Д. І. Гінецинський проявляв і композиторський талант, збагативши репертуар трубачів рядом творів («Героїчний етюд», «Елегія», «Балада», «Поема», «Гумореска», «Скерцино» тощо) [45, с. 22, 23, 25].

Висновки. Таким чином, окреслено значний внесок родини Сокальських у популяризацію регіонального ремісництва на Харківщині (І. П. Сокальський); розвиток економічної освіти Харкова (викладання політичної економії, статистики, започаткування в Російській імперії навчального курсу з історії економічних вчень (П. І. Сокальський, І. П. Сокальський); журналістики Одеси (редакторська робота в «Одеському віснику»); письменництва (М. П. Сокальський); суспільної агрономії (Л. П. Сокальський); публіцистики з сільського господарства, економіки, права, питань торгівлі тощо; етнографії, народознавства, фольклористики. Окреме місце займає внесок, зокрема П. П. Сокальського і В. І. Сокальського з їхнім величезним творчим доробком у розвиток музики і музичної критики. Композитори активно займалися музично-

просвітницькою діяльністю. П. П. Сокальський вважається засновником школи історичного музикознавства в Одесі, реформатором музичної освіти, його племінник – популяризатором дитячого музичного театру, автором новаторських вокальних циклів, основоположником жанру оркестрової сюїти. Обидва діячі були прихильниками національних народних елементів у музиці та української культури загалом. Спадкоємці Сокальських також збагатили культурне й мистецьке життя України, Югославії і Росії (О. Б. Ранхнер, Л. В. Сокальська, Д. І. Гінецинський).

Подальших поглиблених досліджень потребують як життєписи усіх членів родини Сокальських, так і відтворення їхньої родинної біографії через призму «нової сімейної історії». Остання може бути відтворена не лише за офіційними документами, а, більшою мірою, за родинним архівом, его-документами, зокрема, листуванням і особистими записами (нотатками, щоденниками, записними книжками, чернетками публіцистичних праць тощо), які наразі зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і потребують детального наукового аналізу. Так, у фондах I («Літературні матеріали»), III («Листування»), 192 («Особовий фонд Л. П. Сокальського») відкладено репрезентативний комплекс документів Сокальських. У фонді I міститься велика кількість особових записів усіх членів родини, зокрема, творчих і робочих матеріалів, чернеток праць Петра Петровича, Миколи Петровича; щоденників, записників, творчих нотаток Неоніли Петрівни; листів з родичами Катерини Денисівни та Лідії Володимирівни; листів Костянтина Петровича з приводу видання праць батька – П. П. Сокальського – до М. М. Бороздіна, М. М. Іванова, О. М. Мамонтова, О. М. Маслової, братів Івана та Василя Бесселів). Фонд III зберігає листи до В. С. Іконнікова: Івана Петровича – за 1866-1894 рр. і його дружини Катерини Денисівни – за 1897-1915 рр. У фонді 192 зберігаються: наукові та біографічні матеріали Л. П. Сокальського, матеріали його службової і громадської діяльності, а також листування з другом сім'ї М. М. Бороздіним, Р. Петерсоном, Д. К. Педаєвим (у подальшому – вченим-метеорологом, кліматологом, автором

і упорядником «Народної енциклопедії наукових і прикладних знань» (1910 р.), праць «Із матеріалів по кліматології Харкова» (1916 р.), «Природа і населення Слобідської України. Харківська губернія» (1918 р.), «Метеорологія Харківської губернії» (1918 р.), членами родини та ін. особами. Пошук документів варто продовжувати в державних архівах Харківської та Одеської областей, архівних установах Києва та інших міст.

Список використаних джерел та літератури

1. Антошевська В. Володимир Сокальський (1863-1919). Біографія. URL: <https://ukrainianlive.org/sokalskyi-volodymyr>
2. Биографический словарь профессоров и преподавателей // *В кн.: Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805–1905) / Харьковский Императорский университет. Историко-филологический факультет; Под ред. М. Г. Халанского, Д. И. Багалея. Харьков: Типография Адольфа Дарре, 1908. VIII, 168, 390, XII с., 15 л. портр. С. 1-400.*
3. Бугаєва О. Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича (1921–1931): біографічний словник / наук. ред. В. І. Попик; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 348 с.
4. Бугаєва О. В. Архівна біографіка діячів музичної культури в особових фондах Інституту рукопису НБУВ. *Українська біографіка*. 2012. Вип. 9. С. 239-274.
5. Бугаєва О. В. Біографія митця в українській гуманітаристиці: сучасні музично-біографічні парадигми. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації: матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 442-445.*
6. Володимир Іванович Сокальський: біографія. URL: <https://uaistoria.com/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80-%D1%96%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87-%D1%81%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%B1%D1%96%D0%BE%D0%B3/>
7. Гончарук Т. Г., Синявська О. О. «Одесский Вестник» про недільні школи початку 1860-х рр. *Записки історичного факультету / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. 2004. Вип. 15. С. 408-422.*
8. Гончарук Т. Г. Стаття «Одесского вестника» 1862 р. на захист українського журналу «Основа». *Південний захід. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах. 2016. Вип. 20. С. 110-121.*

9. Гребцова И. С. Периодическая печать в общественном развитии Южного степного региона Российской империи (Вторая треть XIX в.). Одесса: Астропринт, 2002. 408 с.
10. Гуріна А. В. П. Сокальський і становлення структурно-типологічного напрямку етномузикології. *Культура України: зб. наук. праць*. 2012. Вип. 38. С. 174-181.
11. Демуз І. Аграрна біографіка vs аграрна біографістика: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал. *Історія науки та біографістика*. 2020. № 3. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2020-3/01.pdf>.
12. Демуз І. Біографічні дослідження: методологічні засади вивчення наукової термінології. *Історія науки та біографістика*. 2020. № 1. С. 1-14. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2020-1/01.pdf>.
13. Демуз І., Зленко А., Ісайкіна О. Перспективи вивчення інтелектуального співтовариства у руслі нових методологічних концептів. *Український історичний журнал*. 2019. № 6. С. 172-187.
14. Демуз І. Типологія історичних біографій: «нелінійні» методики реконструкції історії життя особи. *ПЕРЕЯСЛАВІКА: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»: зб. наук. ст.* Переяслав (Київська обл.), 2021. Вип. 20 (22). С. 57-65.
15. Дробиш А. А. Архів Леоніда Лісовського у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації: матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 378-380.*
16. Дробиш А. Епістолярій Леоніда Лісовського як документ епохи. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 7 (43), vol. 1. С. 50-57.
17. Живі сторінки української музики: статті, дослідження, публікації / упоряд. Л. Б. Архімович, Т. В. Шеффер. Київ: Наук. думка, 1965. 199 с.
18. Ізваріна О. Музично-просвітницька діяльність П. Сокальського у другій половині XIX ст. (за архівними матеріалами). *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI ст.:* Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 квітня 2016 року, м. Київ). Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. С. 49-56.
19. Ізваріна О. Громадська діяльність Петра Сокальського (до 185-річчя від дня народження та 130-річчя від дня смерті). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2016. № 3. С. 37-40.
20. Ізваріна О. М. Гоголь і українська опера (М. Лисенко та П. Сокальський): монографія. Донецьк: ДонДУЕТ, 2003. 216 с.
21. Ізваріна О. Рукописна спадщина відомого українського композитора П. П. Сокальського (за особистим архівом). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2010. № 1. С. 99-103.

22. Історія кафедри історії музики та музичної етнографії / Офіційний сайт Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової. URL: <http://old.odma.edu.ua/about/history/ethnography>.

23. Казначеева Т. А. Петр Сокальский – первый украинский профессиональный оперный композитор. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики*: зб. наук. статей ХНУМ імені І. П. Котляревського. Харків, 2017. Вип. 46. С. 20-34.

24. Камша А. Г., Сокальський Л. П. Об учреждении русской сельскохозяйственной агентуры в Соединенных Штатах Северной Америки: Доклад / Императорское общество сельского хозяйства Южной России. Одесса: Славянская тип. Н. Хрисогелоса, 1906. 41 с.

25. Каришева Т. І. Петро Сокальський: життя і творчість. 2-е вид., перероб. Київ: Музична Україна, 1978. 192 с.

26. Колесник І. Інтелектуальне співтовариство як засіб легітимації культурної історії України. ХІХ століття. *Український історичний журнал*. 2008. № 1. С. 169-193.

27. Колесник І. Мережева модель науки (новий проект української історіографії?). *Ейдос: Альманах теорії та історії історичної науки*. Київ, 2009. Вип. 4. С. 54-88.

28. Кузьмук О. До біографії начальника січових церков Володимира Сокальського. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: Зб. наук. ст. 2013. Вип. 22, ч. 2. С. 16-19.

29. Куриляк І. І. Еволюція драматургічних функцій хору в українській опері: національно-естетичний вимір: дис. ...канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 – музичне мистецтво. Львів, 2018. 195 с.

30. Кучин С. П. Економічна наука в Харкові (від Т. Степанова до І. Сокальського) // *Укн.*: Креативний простір України та світу: кол. моногр. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 255-263.

31. Мирошниченко С. В. П. Сокальский в Одессе. У истоков Одесской консерватории // *Укн.*: Одесская консерватория. Славные имена, новые страницы. Одесса: ООО «Гранд-Одесса», 1998. С. 16-36.

32. Мирошниченко С. В. Становление музыкального профессионализма в Одессе (доконсерваторский период). Одесса: Астропринт, 2013. 228 с.

33. Провідники духовності в Україні: довідник / редкол.: І. Ф. Курас, М. О. Багмет, В. І. Гусєв [та ін.]; за ред. І. Ф. Кураса. Київ: Вища школа, 2003. 783 с.

34. Сокальський Л. П. У подножжя агрономического перевала: разгром южно-русского скотоводства зерновым экспортом и значение его в агрономическом переломе наших хозяйств. Одесса: Тип. Е. Хрисогелоса, 1905. 47 с. Из «Записок» Императорского общества сельского хозяйства Южной России за 1905 г.

35. Сокальський В. І. / упоряд. А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський // *Мистецтво України: біографічний довідник*. Київ: Укр. енцикл., 1997. С. 551.

36. Сокальський В. І. / В. І. Кропивницький / У кн.: Про музику і композиторів: навч. посіб. Хмельницький: Поділля, 1993. С. 81.

37. Сокальський В. Романси / упоряд. З. Б. Юферова. Київ: Музична Україна, 1991. 119 с.

38. Сорокіна К. Брати Іван, Микола та Петро Сокальські: визначні харків'яни в громадському та культурному житті міста Одеси другої половини ХІХ ст. *Південний захід. Одесика*. Історико-краєзнавчий науковий альманах. Вип. 20. Одеса: Друкарський дім, 2016. С. 253-266.

39. Сорокіна К. Етнографічні студії композитора та публіциста П. П. Сокальського. *Етнічна культура в глобалізованому світі*: зб. наук. праць 7-ої та 8-ої Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених: присвяч. 5-річчю заснування НЕСТ / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Іст. ф-т, Каф. археології та етнології України, Наукове етнологічне студентське т-во (НЕСТ); редкол.: В. А. Долгочуб [та ін.]. Одеса: Одеський нац. ун-т, 2017. С. 171-182.

40. Сорокіна К. І. Діячі українського громадського та культурницького руху Одеси кінця 1850-х – першої половини 1870-х рр.: просопографічний портрет: дипломна робота / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2018. 162 с.

41. Сорокіна К. Петро Сокальський як діяч Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії (1869-1871). *Чорноморська минушина*. 2020. Вип. 15. С. 39-46.

42. Сорокіна К. Публікації Петра Сокальського на шпальтах «Записок Императорского общества сельского хозяйства Южной России» (1869-1872 рр.). *Чорноморська минушина*. 2021. Вип. 16. С. 33-44.

43. Старовойтенко І. В. Просопографічний портрет особистості у контексті сучасних завдань біографічних та історичних досліджень. *Українська біографістика*. 2008. Вип. 4. С. 50-66.

44. Стех Я. До 130-річчя від дня смерті Петра Сокальського. *Міст. Тижневик для українців всього світу*, 12 жовтня 2017. URL: <https://meest-online.com/history/figure/do-130-richchya-vid-dnya-smerti-petra-sokalskoho/>.

45. Табуреткин Б. Рыцарь корнет-а-пистона Д. И. Гинецинский (к 100-летию со дня рождения). *Музыка и судьба*. 2019, апрель-май-июнь, № 2. С. 22-25.

46. Труды первого съезда деятелей по селекции сельскохозяйственных растений, семеноводству и распространению семенного материала. Вып. 2. Доклады / Харьковское общество сельского хозяйства. Харьков, 1911. 366 с.

47. Труды первого съезда деятелей по селекции сельскохозяйственных растений, семеноводству и распространению семенного материала 10–15 января 1911 г. в Харькове. Вып. III: Доклады / Под ред. П. В. Будрина, А. А. Потевни, Б. Н. Рожественского, Л. П. Сокальского. Харьков: Типо-лит. Ю. М. Беркмана, 1911. 251 с.

48. Труды первого съезда деятелей по селекции сельскохозяйственных растений, семеноводству и распространению семенного материала 10–15 января 1911 в г. Харькове. Постановления съезда / Под ред. П. В. Будрина, А. А. Потевни, Б. Н. Рожественского, Л. П. Сокальского. Харьков, 1911. 31 с.

49. Халанский М. Г. Опыт истории Историко-филологического факультета Императорского Харьковского университета // *В кн.: Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805–1905) / Харьковский Императорский университет. Историко-филологический факультет; Под ред. М. Г. Халанского, Д. И. Багалея. Харьков: Типография Адольфа Дарре, 1908. VIII, 168, 390, XII с., 15 л. портр. С. 1-168.*

50. Юридический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905) / Харьковский университет; под ред. проф. М. П. Чубинского и проф. Д. И. Багалея. Харьков: Типография «Печатное дело», 1908. VIII, 311, III, (22) с.: ил.

References

1. Antoshevs'ka V. Volodymyr Sokal's'kyu (1863-1919). Biohrafyia [Volodymyr Sokalskyi (1863-1919). Biography]. URL: <https://ukrainianlive.org/sokalskyi-volodymyr> [in Ukrainian].

2. Biograficheskiy slovar professorov i prepodavateley [Biographical dictionary of professors and teachers] // *V kn.: Istoriko-filologicheskiy fakultet Harkovskogo universiteta za pervyie 100 let ego suschestvovaniya (1805–1905) / Pod red.: M. G. Halanskogo, D. I. Bagaley; Harkovskiy Imperatorskiy universitet. Istoriko-filologicheskiy fakultet [In book: Halanskiy M. G., & Bagaley D. I. (Eds.). (1908). Faculty of History and Philology of Kharkov University for the first 100 years of its existence (1805–1905) / Kharkov Imperial University. Faculty of History and Philology]. Harkov, pp. 1-400 [In Russian].*

3. Buhayeva, O. (2015). Muzychne tovarystvo imeni M. D. Leontovycha (1921–1931): biohrafichnyy slovnyk [Musical Society named after M.D. Leontovich (1921–1931): biographical dictionary]. Kyiv [in Ukrainian].

4. Buhayeva, O. V. (2012). Arkhivna biohrafika diyachiv muzychnoyi kul'tury v osobovykh fondakh Instytutu rukopysu NBUV [Archival biographies of figures of musical culture in the personal funds of the Institute of Manuscripts of the UNLV]. *Ukrayins'ka biohrafika – Ukrainian biographics, vol. 9, pp. 239-274 [in Ukrainian].*

5. Buhayeva, O. V. (2020). Biohrafyia myttsya v ukrayins'kiy humanitarystytsi: suchasni muzychno-biohrafichni paradyhmy [Biography of an artist in Ukrainian humanitarianism: modern musical and biographical paradigms]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiya. Rozvytok bibliotechno-informatsiynoho potentsialu v umovakh tsyfrovizatsiyi: materialy Mizhnar. nauk. konf. (6–8 zhovt. 2020 r.) [Library. Science. Communication. Development of library and information potential in conditions of digitization: materials of the Intern. scient. conf. (October 6–8, 2020)]. Kyiv, pp. 442-445 [in Ukrainian].*

6. Volodymyr Ivanovych Sokal's'kyu: biohrafyia [Volodymyr Ivanovich Sokalskyi: biography]. URL: <https://uaistoria.com/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80-%D1%96%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87->

[%D1%81%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%B1%D1%96%D0%BE%D0%B3/](#) [in Ukrainian].

7. Honcharuk, T. H., & Synyavs'ka, O. O. (2004). «Odessky Vestnyk» pro nedil'ni shkoly pochatku 1860-kh rr. ["Odessa Bulletin" about Sunday schools in the early 1860s. *Zapysky istorychnoho fakul'tetu. Odes'kyy natsional'nyy universytet im. I. I. Mechnykova* – Notes of the Faculty of History. Odesa National University named after I. I. Mechnikov, vol. 15, pp. 408-422 [in Ukrainian].

8. Honcharuk, T. H. (2016). Stattya «Odesskoho vestnyka» 1862 r. na zakhyst ukrayins'koho zhurnalu «Osnova» [Article from "Odessa Bulletin" 1862 in defense of the Ukrainian magazine "Foundation". *Pivdennyi zakhid. Odesyka. Istoryko-krayeznavchyy naukovyy al'manakh* – Southwest. Odessa. Historical and local lore scientific almanac, vol. 20, pp. 110-121 [in Ukrainian].

9. Grebtsova, I. S. (2002). Periodicheskaya pechat v obschestvennom razvitii Yuzhnogo stepnogo regiona Rossiyskoy imperii (Vtoraya tret XIX v.) [Periodicals in the Social Development of the Southern Steppe Region of the Russian Empire (Second third of the 19th century)]. Odessa [In Russian].

10. Hurina, A. V. (2012). P. Sokal's'kyy i stanovlennya strukturno-typolohichnoho napryamu etnomuzykolojiyi [P. Sokalskyi and the formation of the structural-typological direction of ethnomusicology]. *Kul'tura Ukrayiny* – Culture of Ukraine, vol. 38, pp. 174-181 [in Ukrainian].

11. Demuz, I. (2020). Ahrarna biohrafika vs ahrarna biohrafistyka: kontsept, informatsiyyny resurs, refleksyvnyy potentsial [Agrarian biography vs agrarian biography: concept, information resource, reflective potential]. *Istoriya nauky ta biohrafistyka* – History of science and biography studies, no. 3, URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2020-3/01.pdf> [in Ukrainian].

12. Demuz, I. (2020). Biohrafichni doslidzhennya: metodolohichni zasady vyvchennya naukovoyi terminolohiyi [Biographical studies: methodological principles of studying scientific terminology]. *Istoriya nauky ta biohrafistyka* – History of science and biography studies, no. 1, URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2020-1/01.pdf> [in Ukrainian].

13. Demuz, I., Zlenko, A., & Isaykina, O. (2019). Perspektyvy vyvchennya intelektual'noho spivtovarystva u rusli novykh metodolohichnykh kontseptiv [Prospects for the study of intellectual community in line with new methodological concepts]. *Ukrayins'kyy istorychnyy zhurnal* – Ukrainian historical journal, no. 6, pp. 172-187 [in Ukrainian].

14. Demuz, I. (2021). Typolohiya istorychnykh biohrafiy: «neliniyni» metodyky rekonstruktsiyi istoriyi zhyttya osoby [Typology of historical biographies: "non-linear" methods of reconstructing a person's life history]. PEREIASLAVIKA: Naukovi zapysky Natsional'noho istoryko-etnohrafichnoho zapovidnyka «Pereiaslav» – PEREYASLAVIKA: Scientific notes of the National Historical and Ethnographic Reserve "Pereiaslav". Pereiaslav, vol. 20 (22), pp. 57-65 [in Ukrainian].

15. Drobysh, A. A. (2020). Arkhiv Leonida Lisovs'koho u fondakh Natsional'noyi biblioteky Ukrayiny imeni V. I. Vernads'koho [Archive of Leonid Lisovskyi in the funds of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskyi]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiya. Rozvytok bibliotechno-*

informatsiynoho potentsialu v umovakh tsyfrovizatsiyi: materialy Mizhnar. nauk. konf. (6–8 zhovt. 2020 r.) [Library. Science. Communication. Development of library and information potential in conditions of digitization: materials of the Intern. scient. conf. (October 6–8, 2020)]. Kyiv, pp. 378-380 [in Ukrainian].

16. Drobysh, A. (2021). Epistolyariy Leonida Lisovs'koho yak dokument epokhy [Epistolary of Leonid Lisovsky as a document of the era]. *Knowledge, Education, Law, Management*, № 7 (43), vol. 1, pp. 50-57 [in Ukrainian].

17. Arkhimovych L. B., & Sheffer T. V. (Eds.). (1965). Zhyvi storinky ukrayins'koyi muzyky: statti, doslidzhennya, publikatsiyi [Live pages of Ukrainian music: articles, research, publications]. Kyiv [in Ukrainian].

18. Izvarina, O. (2016). Muzychno-prosvitnyts'ka diyal'nist' P. Sokal's'koho u druhiy polovyni XIX st. (za arkhivnyimi materialamy) [Musical and educational activities of P. Sokalskyi in the second half of the 19th century. (based on archival materials)]. *Profesiyna mystets'ka osvita i khudozhnya kul'tura: vyklyky XXI st.: Materialy II Mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi (14-15 kvitnya 2016 roku, m. Kyiv)* [Professional art education and artistic culture: challenges of the 21st century: Materials of the 2nd Intern. scient. and pract. conf. (April 14-15, 2016, Kyiv)]. Kyiv, pp. 49-56 [in Ukrainian].

19. Izvarina, O. (2016). Hromads'ka diyal'nist' Petra Sokal's'koho (do 185-richya vid dnya narodzhennya ta 130-richchya vid dnya smerti) [Public activity of Petro Sokalskyi (to the 185th anniversary of his birth and 130th anniversary of his death)]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts*, no. 3, pp. 37-40 [in Ukrainian].

20. Izvarina, O. M. (2003). Hohol' i ukrayins'ka opera (M. Lysenko ta P. Sokal's'kyy): monohrafiya [Gogol and Ukrainian opera (M. Lysenko and P. Sokalskyi): monograph]. Donetsk [in Ukrainian].

21. Izvarina, O. (2010). Rukopysna spadshchyna vidomoho ukrayins'koho kompozytora P. P. Sokal's'koho (za osobystym arkhivom) [Handwritten legacy of the famous Ukrainian composer P.P. Sokalskyi (according to personal archive)]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts*, no. 1, pp. 99-103 [in Ukrainian].

22. Istoriya kafedry istoriyi muzyky ta muzychnoyi etnografiyi [History of the Department of Music History and Musical Ethnography] / Ofitsiyyny sayt Odes'koyi natsional'noyi muzychnoyi akademiyi imeni A. V. Nezhdanovoyi [The official website of the Odesa National Academy of Music named after A.V. Nezhdanova]. URL: <http://old.odma.edu.ua/about/history/ethnography> [in Ukrainian].

23. Kaznacheeva, T. A. (2017). Petr Sokalskiy – pervyyi ukrainskiy professionalnyy opernyy kompozitor [Petr Sokalskyi – the first Ukrainian professional opera composer]. *Problemy vzayemodiyi mystetstva, pedahohiky ta teoriyi i praktyky – Problems of interaction of art, pedagogy and theory and practice*. Kharkiv, vol. 46, pp. 20-34 [In Russian].

24. Kamsha, A. G., & Sokalskiy, L. P. (1906). Ob uchrezhdenii russkoy selskohozyaystvennoy agenturyi v Soedinennyih Shtatah Severnoy Ameriki: Doklad [On the establishment of Russian agricultural agents in the United States of North

America: Report] / Imperatorskoe obschestvo selskogo hozyaystva Yuzhnoy Rossii [Imperial Society of Agriculture of Southern Russia]. Odessa [In Russian].

25. Karysheva, T. I. (1978). Petro Sokal's'kyy: zhyttya i tvorchist' [Petro Sokalskyi: life and work]. 2nd ed., rev. Kyiv [in Ukrainian].

26. Kolesnyk, I. (2008). *Intelektualne spivtovarystvo yak zasib legitimacy kulturnoi istorii Ukrainy. XIX stolittia* [The intellectual community as a means of legitimizing the cultural history of Ukraine. XIX century]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian historical journal*, no. 1, pp. 169-193 [in Ukrainian].

27. Kolesnyk, I. (2009). *Merezheva model nauky (novyi proekt ukrainskoi istoriografii?)* [Network model of science (new project of Ukrainian historiography?)]. *Eidos*, vol. 4, pp. 54-88 [in Ukrainian].

28. Kuz'muk, O. (2013). Do biografiyi nachal'nyka sichovykh tserkov Volodymyra Sokal's'koho [To the biography of Volodymyr Sokalskyi, the head of the Sich churches]. *Novi doslidzhennya pam'yatok kozats'koyi doby v Ukrayini – New researches on the monuments of the Cossack era in Ukraine*, vol. 22, part 2, pp. 16-19 [in Ukrainian].

29. Kurylyak, I. I. (2018). *Evolutsiya dramaturhichnykh funktsiy khoru v ukrayins'kii operi: natsional'no-estetychnyy vymir* [The evolution of the dramatic functions of the chorus in Ukrainian opera: the national aesthetic dimension]. Candidate's thesis. L'viv [in Ukrainian].

30. Kuchyn, S. P. (2022). *Ekonomichna nauka v Kharkovi (vid T. Stepanova do I. Sokal's'koho)* [Economic science in Kharkiv (from T. Stepanov to I. Sokalskyi)] // *U kn.: Kreatyvnyy prostir Ukrayiny ta svitu: kol. monohr.* [In book: Creative space of Ukraine and the world: col. monogr.]. Kharkiv, pp. 255-263 [in Ukrainian].

31. Miroshnichenko, S. V. (1998). *P. Sokalskiy v Odesse. U istokov Odesskoy konservatorii* [Sokalskyi in Odessa. At the origins of the Odessa Conservatory] // *U kn.: Odesskaya konservatoriya. Slavnyie imena, novyie stranitsyi* [In book: Odessa Conservatory. Glorious names, new pages]. Odessa, pp. 16-36 [In Russian].

32. Miroshnichenko, S. V. (2013). *Stanovlenie muzyikalnogo professionalizma v Odesse (dokonservatorskiy period)* [Formation of musical professionalism in Odessa (pre-conservatory period)]. Odessa [In Russian].

33. Kuras, I. F., Bahmet M. O., & Husyev V. I. (Eds.). (2003). *Providnyky dukhovnosti v Ukrayini: dovidnyk* [Guides of spirituality in Ukraine: a guide]. Kyiv [in Ukrainian].

34. Sokalskiy, L. P. (1905). *U podnozhya agronomicheskogo perevala: razgrom yuzhno-russkogo skotovodstva zernovym eksportom i znachenie ego v agronomicheskoy perelome nashih hozyaystv* [At the foot of the agronomic pass: the defeat of South Russian cattle breeding by grain exports and its significance in the agronomic turning point of our farms]. Odessa [In Russian].

35. Kudryts'kyy, A. V., & Labins'kyy, M. H. (Eds.). (1997). *Sokal's'kyy V. I.* // *In: Mystetstvo Ukrayiny: bihrafichnyy dovidnyk* [In the book: Art of Ukraine: a biographical guide]. Kyiv, p. 551 [in Ukrainian].

36. Kropyvnyts'kyi V. I. (Eds.). (1993). Sokal's'kyi V. I. // In: Pro muzyku i kompozytoriv: navch. posib. [In the book: About music and composers: a study guide] Khmel'nyts'kyi: Podillya, p. 81. [in Ukrainian].
37. Yuferova Z. B. (Eds.). (1991). Sokal's'kyi, V. Romansy [Romances]. Kyiv: Muzychna Ukrayina [in Ukrainian].
38. Sorokina, K. (2016). Braty Ivan, Mykola ta Petro Sokal's'ki: vyznachni kharkiv'yany v hromads'komu ta kul'turnomu zhytti mista Odesy druhoyi polovyny XIX st. [Brothers Ivan, Mykola, and Petro Sokalski: prominent residents of Kharkiv in the social and cultural life of the city of Odessa in the second half of the 19th century]. *Pivdennyi zakhid. Odesyka. Istoryko-krayeznavchyy naukovyy al'manakh* – Southwest. Odessa study. Historical and local lore scientific almanac, vol. 20, pp. 253-266 [in Ukrainian].
39. Sorokina, K. (2017). Etnohrafichni studiyi kompozytora ta publitsysta P. P. Sokal's'koho [Ethnographic studies of the composer and publicist P.P. Sokalskyi]. *Etnichna kul'tura v hlobalizovanomu sviti: zb. nauk. prats' 7-oyi ta 8-oyi Mizhnar. nauk. konf. studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh: prysvyach. 5-richchyu zasnuvannya Naukovoho etnologichnoho students'koho tovarystva* [Ethnic culture in the globalized world: collection. of scient. proceedings of the 7th and 8th Intern. scient. conf. students, postgraduates and young scientists: dedicated. 5th anniversary of the founding of the Scientific Ethnological Student Society]. Odesa, pp. 171-182 [in Ukrainian].
40. Sorokina, K. I. (2018). Diyachi ukrayins'koho hromads'koho ta kul'turnyts'koho rukhu Odesy kintsya 1850-kh – pershoi polovyny 1870-kh rr.: prosopohrafichnyy portret [Activists of the Ukrainian social and cultural movement of Odessa in the late 1850s – the first half of the 1870s: prosopographical portrait: diploma work]. Odesa [in Ukrainian].
41. Sorokina, K. (2020). Petro Sokal's'kyi yak diyach Imperators'koho tovarystva sil's'koho hospodarstva Pivdennoyi Rosiyi (1869-1871) [Petro Sokalskyi as a member of the Imperial Agricultural Society of Southern Russia (1869-1871)]. *Chornomors'ka mynuvshyna* – The Black Sea past, vol. 15, pp. 39-46 [in Ukrainian].
42. Sorokina, K. (2021). Publikatsiyi Petra Sokal's'koho na shpal'takh «Zapysok Ymperatorskoho obshchestva sel'skoho khozyaystva Yuzhnoy Rossyy» (1869-1872 rr.) [Publications of Petro Sokalskyi on the ties "Notes of the Imperial Society of Agriculture of Southern Russia" (1869-1872)]. *Chornomors'ka mynuvshyna* – The Black Sea past, vol. 16, pp. 33-44 [in Ukrainian].
43. Starovoytenko, I. V. (2008). Prosopohrafichnyy portret osobystosti u konteksti suchasnykh zavdan' biohrafichnykh ta istorychnykh doslidzhen' [Prosopographic portrait of the individual in the context of modern tasks of biographical and historical research]. *Ukrayins'ka biohrafistyka* – Ukrainian biography studies, vol. 4, pp. 50-66 [in Ukrainian].
44. Stekh, Ya. Do 130-richchya vid dnya smerti Petra Sokal's'koho [To the 130th anniversary of the death of Petro Sokalskyi]. *Mist. Tyzhnevyyk dlya ukrayintsiv vs'oho svitu* – Bridge. A weekly magazine for Ukrainians all over the world, 12.10.2017. URL: <https://meest-online.com/history/figure/do-130-richchya-vid-dnya-smerti-petra-sokalskoho/> [in Ukrainian].

45. Taburetkin, B. (2019). Ryitsar kornet-a-pistona D. I. Ginetsinskiy (k 100-letiyu so dnya rozhdeniya) [Knight cornet-a-piston D. I. Ginetsinskyi (on the occasion of the 100th anniversary of the birth)]. *Muzyika i sudba* – Music and fate, no. 2, pp. 22-25 [In Russian].

46. Trudyi pervogo s'ezda deyateley po selektsii selskohozyaystvennyih rasteniy, semenovodstvu i rasprostraneniyu semennogo materiala. Vyip. 2. Dokladyi. (1911). [Proceedings of the first congress of figures on the selection of agricultural plants, seed production and distribution of seed material. Issue. 2. Reports]. Harkov [In Russian].

47. Trudyi pervogo s'ezda deyateley po selektsii selskohozyaystvennyih rasteniy, semenovodstvu i rasprostraneniyu semennogo materiala 10–15 yanvarya 1911 g. v Harkove. Vyip. III: Dokladyi (1911). [Proceedings of the first congress of figures on the selection of agricultural plants, seed production and distribution of seed material January 10-15, 1911 in Kharkov. Issue. III: Reports]. P. V. Budrin, A. A. Potebnia, B. N. Rozhestvenskiy, L. P. Sokalskiy (Eds.). Harkov [In Russian].

48. Trudyi pervogo s'ezda deyateley po selektsii selskohozyaystvennyih rasteniy, semenovodstvu i rasprostraneniyu semennogo materiala 10–15 yanvarya 1911 g. v Harkove. Postanovleniya s'ezda (1911). [Proceedings of the first congress of figures on the selection of agricultural plants, seed production and distribution of seed material January 10-15, 1911 in Kharkov. Congress resolutions]. P. V. Budrin, A. A. Potebnia, B. N. Rozhestvenskiy, L. P. Sokalskiy (Eds.). Harkov [In Russian].

49. Halanskiy, M. G. (1908). Opyit istorii Istoriko-filologicheskogo fakulteta Imperatorskogo Harkovskogo universiteta [Experience in the History of the Faculty of History and Philology of the Imperial Kharkov University]. In: Istoriko-filologicheskii fakultet Harkovskogo universiteta za pervyie 100 let ego suschestvovaniya (1805–1905) [In book: Faculty of History and Philology of Kharkov University for the first 100 years of its existence (1805–1905)] / M. G. Halanskiy, D. I. Bagaley (Eds.). Harkov, pp. 1-168 [In Russian].

50. (1908). Yuridicheskiy fakultet Harkovskogo universiteta za pervyie sto let ego suschestvovaniya (1805–1905). [Faculty of Law of Kharkov University for the first hundred years of its existence (1805–1905)]. M. P. Chubinskiy, D. I. Bagaley (Eds.). Harkov [In Russian].

Рецензенти:

С. С. Падалка, д. і. н., проф.;

Т. О. Шаравара, д. і. н., проф.

Надійшла до редакції: 10.10.2022 р.